

Cílová skupina

Učebnice Domino si klade za cíl usnadnit první kroky při osvojování si češtiny nejen žákům-cizincům mladšího školního věku, ale má přinést pomoc i učitelům 1. stupně ZŠ, kteří se s malými cizinci a jejich výukou setkávají často poprvé.

Učebnicový komplet je určen zvláště pro žáky stojící na prahu gramotnosti a v prezentaci jazykového materiálu zohledňuje jejich zvláštnosti, tj. jednak jejich omezenou, či nulovou znalost čtení a psaní, jednak období názorného myšlení, které se zaměřuje na vnímání konkrétních předmětů nebo jejich obrázků a manipulaci s nimi.

Učebnice je koncipována pro výuku žáků s neslovanským mateřským jazykem, protože především jejich jazykové vzdělávání je značně problematické a vyžaduje od učitele zkušenosti s výukou češtiny. Přes tento primární záměr je učebnice využitelná i pro žáky-začátečnický slovanského původu. Základním rozdílem při zvládnutí učiva obsaženého v učebnici u slovanských a neslovanských mluvčích bude především rychlost osvojení si jazykového materiálu.

Tzv. faciliátoři¹

Pro učebnici jsou zvoleny postavičky dětí, které budou žáky provázet všemi texty a cvičeními. Tyto postavičky pomáhají sjednocení jednotlivých témat a také navozují osobní vazbu žáka a osvojované informace. Abychom pokryli určité předpokládané spektrum rodilých mluvčích, kteří budou s učebnicí pracovat, zvolili jsme 4 postavičky žáků-cizinců: Vladimíra z Ukrajiny a Anežku z Polska jako představitele slovanských mluvčích, Markuse z Německa jako představitele neslovanského mluvčího západní Evropy a Mou z Vietnamu jako představitele neslovanského mluvčího z Asie. Dalšími postavami jsou Anička a Honzík jako zastupitelé českých žáků, se kterými se cizinci setkávají. Postavičky vstupují do jednoduchých sociokulturních situací, ve kterých české postavičky představují prototyp a od nichž se žáci cizinci učí, např. představování se, dotazy na jednotlivá místa ve škole a přítomnost osob na těchto místech, pracovní pomůcky a jejich přivlastňování, umístění pracovních pomůcek ve třídě, představení vlastní rodiny, popisy vlastního zvířátka apod. Postava Honzíka a Aničky zároveň slouží jako signál při osvojování si nových gramatických konstrukcí v dané lekci.

1 Faciliátor neboli průvodce. Pojem používán pro vybrané ilustrační postavy opakující se v rámci jedné učebnice.

Obrázek 1: Ukázka komunikační situace zprostředkované postavičkami průvodců.

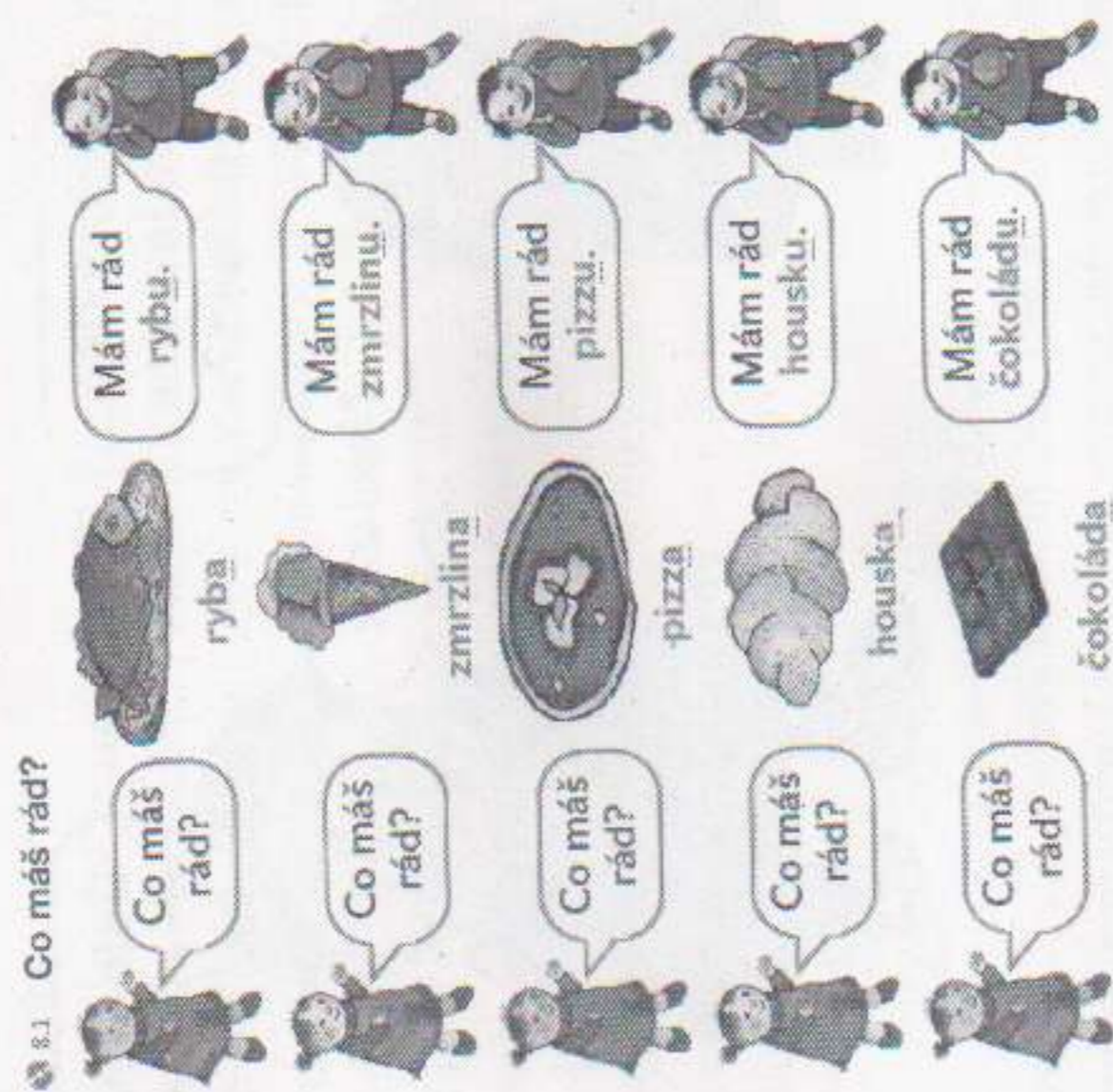
Prezentace gramatiky

Gramatické struktury jsou pro učebnici velmi pečlivě vybrány a parcelovány,² při samotné výuce si je však žák fixuje neuvědoměle pomocí komunikačně zaměřených drillů.³

2 Parcelace – termín používaný pro možnosti struktury gramatického systému jazyka, odlišné od struktury pro rodilé mluvčí. Umožňuje např. rozčlenění pádového systému do menších částí, které jsou seskupovány jiným způsobem než podle rodů a vzorů, tak jak je to pro češtinu typické.

3 Tzv. jazykový drill, mechanické pamětní učení obecně využívané v herbartovské škole, zařazujeme do komunikačních situací a často jej transformujeme do formy říkanek, rytmického opakování spojeného s určitým typem hry, tak jak je tomu běžné i ve hrách dětí předškolního a mladšího školního věku v jejich rodném jazyce.

Obrázek 2: Ukázka z učebnice představuje prezentaci 4. pádu jmen ženského rodu končících na -a, zapojených do tématu JÍDLO a do komunikační situace představující oblíbená jídla.

Gramatické struktury jsou prezentovány v rámci celé učebnice tímto unifikovaným způsobem, který představuje variaci tabulek s gramatickými jevy v učebnicích pro dospělé, tj. jsou systematicky se zaměřeny na určitý jev a upozorňují na jeho specifikum. Pozitivem tohoto ztvárnění gramatiky je její současné zapojení do komunikačního kontextu pomocí tzv. otázko-odpověďových dyád.⁴

V těchto modelových dialogích klade postava Aničky prototypické otázky a postava Honzika na ně odpovídá, sada otázek – odpovědí pro určitý gramatický jev nepřesahuje 7 dialogických výměn. Cílem těchto dialogů je, aby si žáci zapamatovali a byli schopni je reprodukovat. Protože je tato metoda důsledně použita v celé učebnici, pomáhá žákům v osvojení si příslušného lexika a gramatických struktur, aniž by učitel musel vysvětlovat.

Herní princip

Učebnice je pojmenována Domino, protože herní princip této hry se jeví jako ideální pro osvojování si gramatických struktur českého jazyka – ať už lexikálních, morfolozických, nebo syntaktických. Z tohoto důvodu je hra zařazována v různých variacích v průběhu celé učebnice. Každá lekce ve cvičebnici obsahuje herní karty, které si žáci postupně vystřihují a zařazují je do celkového souboru hry. Karty domina jsou připraveny dvojím způsobem: i. jednak se na kartě objevuje obrázek vyjadřující význam slova a slovo samo, potom děti hrají domino jako hru upevňující a ověřující osvojení si daného lexika; ii. jednak jsou karty připraveny jako nenásilná příprava pro osvojení si pádového systému češtiny, ale i dalších morfolozických jevů flektivního jazyka (např. jednotné/množné číslo, rody, apod.). V takovém případě se na kartách domina objevují jen určité části slov a úkolem žáků je přiřadit jim příslušné koncové nebo počáteční morfémy (např. v lekci 7 přiřazují žáci koncové morfémy jednotného a množného čísla). Žáci si karty sami vybarvují a vystřihují, čímž je daný jev nacvičován ještě před započítím hry.

Obrázek 3: Ukázka karet pro hru domino v pracovním sešitě založená na významovém principu.

počítám		hraju si	
vstávám		zpívám	

⁴ Otázko-odpověďová dyáda – dialogická výměna zahrnující otázku a odpověď.

Obrázek 4: Ukázka karet pro hru domino v pracovním sešitě založená na gramatickém principu.

y	ramen_	o	hlav_
a	ok_	a	zub_

Metodická příručka

Metodická příručka pro tento učebnicový soubor umožňuje výuku češtiny pro malé cizince i učitelům 1. stupně ZŠ neaprobovaným v oboru čeština jako cizí jazyk.

Příručka podrobným způsobem popisuje, jak využít při výuce učebnici a pracovní sešit, detailně informuje učitele o gramatických jevech a způsobech jejich představení ve výuce, komentuje jednotlivé aktivity v učebnici a pracovním sešitě, navrhuje způsoby jejich provázání.

Upozorňuje učitele na problematické oblasti gramatické, lexikální, komunikační i fonetické.

Dále nabízí hravé aktivity, které nejsou podmíněny použitím tištěného materiálu. Veškeré aktivity a výukové postupy jsou popsány pro prezentaci bez zprostředkujícího jazyka.

Učebnice

Barevná učebnice zahrnuje materiál určený jednak pro prezentaci vybraných gramatických jevů, jednak slouží pro upevnování dovednosti poslechu s porozuměním. Dále přináší vizuální oporu pro nácvik komunikačních dovedností. Požadavky na dovednosti čtení a psaní jsou minimalizovány, resp. učebnice zohledňuje, že žáci vstupních ročníků 1. stupně si tyto dovednosti teprve osvojují. Čtení a poslech s porozuměním jsou proto vystavěny s minimálním použitím textové položky.

Gramatická složka je do učebnice zapracována pomocí komunikačně upravených postupů audioorální metody, tj. učitel nikdy žákům

nepředstavuje gramatický jev popisným způsobem, ale žáci si jej osvojují pomocí různých aktivit (viz výše).

Učebnice využívá bohatý barevný ilustrační materiál, který žákům slouží jako překladač a explanační složka. Vzhledem k nízké či nulové gramotnosti cílové skupiny je textová složka minimalizována, učebnice se opírá o propojení složky vizuální a audiální.

Žáci využívají učebnici jako vizuální oporu pro vlastní řečovou činnost či pro její percepci, není však určena k dopisování, kreslení, střihání, apod.

Pracovní sešit

Pracovní sešit představuje činnostní složku celého kompletu, je vystavěn na černobílém ilustračním materiálu, psaná verbální složka je zde opět pouze doplňková.

Soustřeďuje materiál, se kterým žáci fyzicky manipulují, tj. dopisují, dokreslují, střihají, lepí, apod. V pracovním sešitě jsou maximálně využity různé herní principy adaptované pro potřeby výuky češtiny.

Obrázky 5–7: Ukázky aktivit v pracovním sešitě.

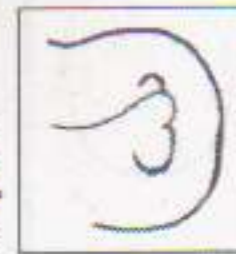
Vystřihni. Slož slova.

Poslouchej a vybarvi.

Napiš.

velký nos

malý

velká pusa

malá

Pracovní sešit také obsahuje obrázkové karty pro kompletní slovní zásobu, kterou si žáci osvojí, tyto karty žáci postupně vystřihují a vybarvují.

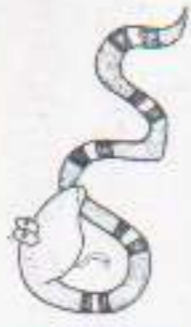

Obrázek 8: Ukázka obrázkových karet pro slovníček.

Vystřihni.

Obrázek 9: Ukázka komunikačního principu a minimalizace písemné podoby jazyka v pracovním sešitě. Žáci trénují otázku v propojení s názvy zvířat, ve struktuře nedochází k žádné gramatické změně. Odpovědi vybraných spolužáků zaznamenávají žáci doplněním pozitivního/negativního výrazu tváře.

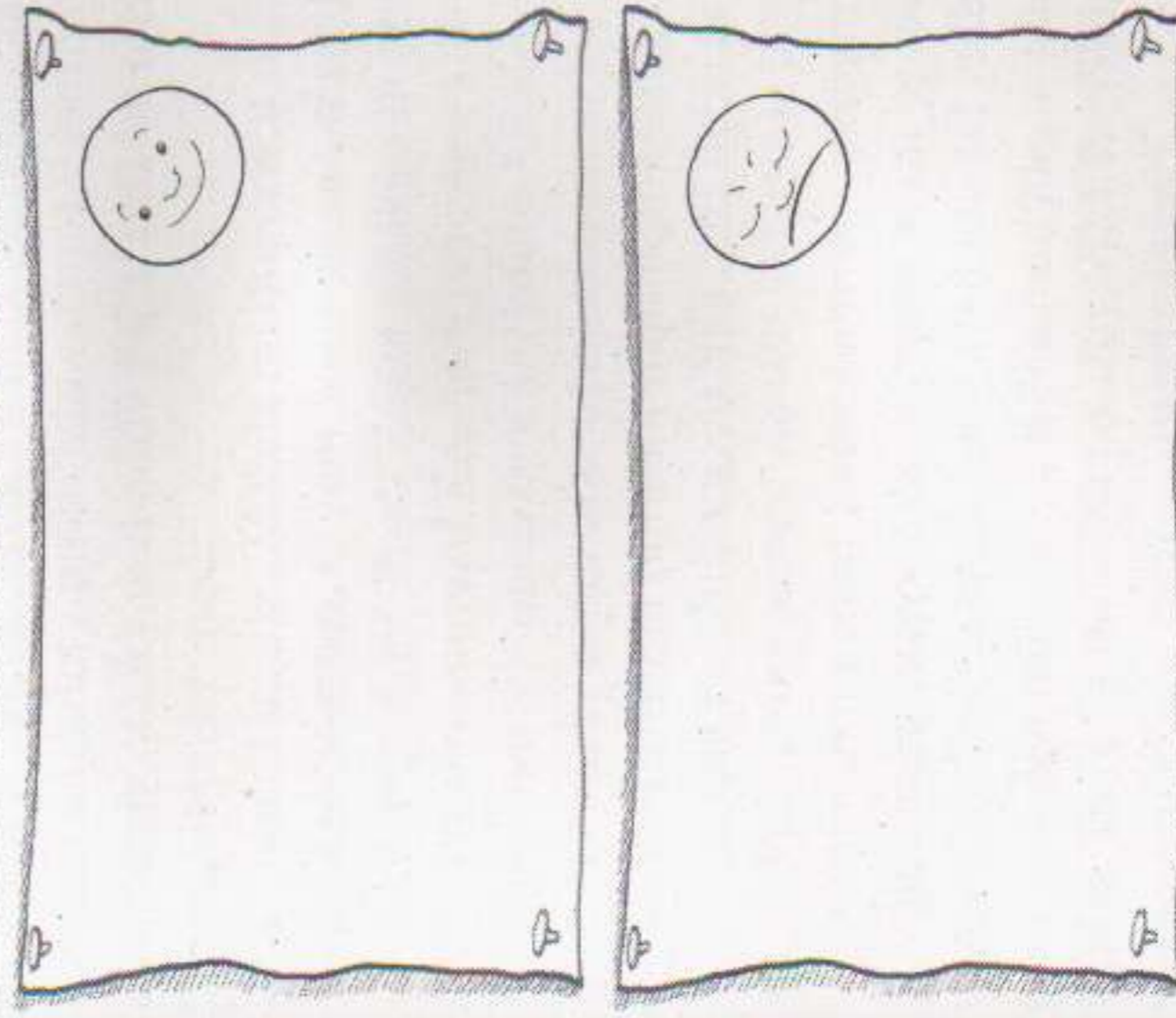
Ptej se: Líbí se ti? Dokresli

Jméno:			
			
			
			

Důležitou částí pracovního sešitu jsou listy, tzv. portfolia, která představují individualizační složku výuky češtiny pro jednotlivé žáky. Pro každou lekci je připraven list, jenž se vztahuje k tématu, které však žák ztvárňuje na základě své osobní zkušenosti a reflektuje svůj osobní pokrok při osvojování si jazyka. Žáci do něj doplňují informace o sobě a svých zkušenostech s jednotlivými tématy, tyto informace zachycují převážně prostřednictvím obrázků. Portfolio má podobu karet, které jsou obsaženy v pracovním sešitě, vypracované karty žáci postupně zařazují do zvláštního sešitu. Na závěr každého ukončeného ročníku učitel vloží do portfolia také svoji kartu, do které napíše, co se žák během roku naučil, a zhodnotí (resp. pochválí) jeho snahu a pokroky. Portfolio tak slouží jako zpětná informace pro žáka: jakým jazykovým vzděláním a s jakými pokroky prošel; je však užitečné také při přestěhování dítěte, kdy může poskytnout informace dalšímu učiteli, který dítě přejímá.

Obrázek 10: Ukázka listu z portfolia.

PORTFOLIO Nakresli, co máš rád, co nemáš rád.

LITERATURA:

- ŠKODOVÁ, S. *Domino – český jazyk pro malé cizince I. Metodika*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-584-7.
- *Domino – český jazyk pro malé cizince I. Pracovní sešit* Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-583-0.
- *Domino – český jazyk pro malé cizince I. Učebnice*. Praha: Wolters Kluwer ČR, 2010. ISBN 978-80-7357-582-3.

TVŮRČÍ PSANÍ PRO MLÁDEŽ

ZUZANA HAJÍČKOVÁ

Ve workshopu byla představena hodina tvůrčího psaní pro mírně a středně pokročilé studenty ČCJ: psaní anekdoty pro úroveň A2 až B1. Lektorka vycházela z kurzů, jež vede na ÚBS FFUK a ÚJOP UK Albertov. Účastníci dílny (10 lidí) se vžili do role žáků a pracovali ve dvojici, či samostatně. Závěrem proběhla diskuse o možných variantách psaní.

Psaní anekdoty probíhalo takto: Účastníkům bylo představeno téma a položeny otázky pod body 1 a 2, aniž by měli v ruce jakékoli pracovní papíry, obrázky apod.:

1. Naše téma je „Můžete mi doporučit nějakou restauraci?“
2. Asociogram: O čem bude asi ten text? Jaký žánr? Jakou restauraci doporučíte? Proč? Znáte nějakou dobrou restauraci tady? Co rádi jíte v restauraci? Kdo tam pracuje a kdo tam chodí? Co říkají?

Poté obdrželi obrázky k anekdotě. Úkolem bylo:

3. Obrázky uspořádat, očíslovat, případně některé vyřadit.
4. Ke každému obrázku napsat poznámky, či krátké věty (např. uvést, co vidí na obrázku, co říká muž nebo žena, kde jsou, jak vypadají?).
5. Poznámky rozvést do vět. Pokusit se je využít všechny. Ke každému obrázku napsat 1 větu (souvětí), případně dvě, tři.

Volba perspektivy a času vypravování proběhla za pomoci lektora. Byl uveden možný začátek textu (Jednou šel jeden pán..., Jednou šla jedna paní..., Jeden pán jde ..., Jedna paní jde..., Jdu jednou na procházku a...) a fráze, které by měly být použity: říká, že; říká, aby, povídá, že; odpoví, že; ptá se; kudy/kde/jestli, ... (nepřímá řeč).

Závěr

Co si studenti mají odnést ze semináře a co mohou najít i v jiných Hrabalových knihách?

- Autobiografické knihy.
- Filmové adaptace – režisér Jiří Menzel.
- Pozitivní vidění světa.
- Malí lidé, kteří mají rádi život.
- Lidé, kteří moc rádi mluví. Dlouhé věty – inspirace povídáním v hospodě.
- Dialekt, slang.
- Velké a malé věci vedle sebe.

Poslední otázka pro studenty: Když napíšete na internetu www.postri-ziny.cz, co tam je? Odpověď asi nikdo neuhodne, jsou tam oficiální stránky pivovaru v Nymburce. Učitel nabídne studentům nymburské pivo. Doporučuju koupit Pepinovu desítku, protože studenti už vědí, kdo byl Pepin. Na etiketě je fotografie B. Hrabála. Pozor, pivo se prodává pouze v okrese Nymburk.

LITERATURA:

ČERMÁK, F. – CVRČEK, V. (eds.). *Slovník Bohumila Hrabála*. Praha: NLN, 2009. ISBN 978-80-7106-488-6.

HRABAL, B. *Postřížiny*. Praha: Mladá fronta, 2004. ISBN 80-204-1097-X.

Domino – český jazyk pro malé cizince I Metodické zásady práce s učebnicí

SVATAVA ŠKODOVÁ

Cílem textu je představit celkovou koncepci učebnice českého jazyka pro nerodilé mluvčí a poukázat na základní principy práce s ní. Učebnicový komplet se skládá z Metodiky pro učitele, z učebnice, z pracovního sešitu a CD se zvukovou nahrávkou textů. Tento komplet je prvním v plánované třídičné řadě.

Koncepce učebnice

Při tvorbě učebnice Domino I jsme vycházeli z obecných vývojových etap osvojování si řeči u dětí. Základní zásadou, která se promítá v učebnici, je, že v počátečních fázích osvojování jazyka zastupuje slovo pro dítě celou větu, učebnice se proto primárně zaměřuje na rozšiřování slovní zásoby, zatímco gramatické struktury potřebné pro zapojení slova do vět jsou v učebnici minimalizovány.

Učebnice reflektuje současný posun od tradičního vyučování, které je svou podstatou receptivní, k tzv. činnostnímu pojetí výuky. Z tohoto důvodu zvl. pracovní sešit poskytuje jazykový materiál, se kterým budou žáci sami manipulovat při učení se češtině. Ze stejného důvodu učebnice také obsahuje různé říkanky, které korespondují s dětskou zálibou v rytmu spojeném s pohybovými aktivitami. Tyto říkanky, pro žáky prezentované pomocí obrázků a namluvené na CD, umožňují paralelní výuku gramatických a fonetických jevů češtiny – včetně slovního přízvuku, větného přízvuku, intonačních schémat apod.